

Doğu Akdeniz’de Bölgesel Güvenlik Sorunu: Enerji ve İttifaklar

The Regional Security Challenge in the Eastern Mediterranean: Energy and Alliances

Teslim: 20 Mart 2022

Onay: 10 Kasım 2022

Suat DÖNMEZ¹

ÖZET

Doğu Akdeniz’de keşfedilen ve potansiyel hidrokarbon enerji kaynakların varlığı konusundaki beklentiler tüm bölge ülkelerinin dikkatlerini bu alana çekmiş ve bölgesel güvenlik alanında yeni gelişmeler yaşanmasına yol açmıştır. Kıbrıs meselesi ve bu mesele bağlamında Türkiye’nin Akdeniz’deki güvenliğinin yanında hak ve menfaatlerinin önemi son dönemde yaşanan gelişmelerle bir kez daha vurgulanmıştır. Bir anlamda bölgesel bir güvenlik konusu gibi ortaya çıkan bu durum giderek enerji güvenliği boyutu üzerinden ABD, AB ve Rusya gibi küresel aktörlerin de ilgi alanı haline gelerek bölgesel boyutun ötesine geçmiştir. Bölge ülkelerinin bir kısmının AB, bir kısmının NATO üyesi olması ve bunların kendi aralarındaki gruplaşmalar konuyu bu örgütler açısından karmaşık hale getirmektedir. Bu makale bölgedeki sorunu ve aktörlerin rollerini ortaya koyarak konuya diğer devletler ve uluslararası örgütlerin (AB, NATO) tutum ve yaklaşımları açısından incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Doğu Akdeniz, NATO, Enerji, Bölgesel güvenlik, İttifaklar*

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi ORDİC: suatdonmez@topkapi.edu.tr0000-0002-9621-389X

ABSTRACT

The prospects for discovering potential hydrocarbon energy resources in the Eastern Mediterranean have drawn the attention of all countries in the region to this area and led to new developments in the field of regional security. The Cyprus issue and the importance of Turkey’s rights and interests and its security in the Mediterranean in the context of this issue have been emphasized once again with recent developments. In a sense, this situation, which emerged as a regional security issue, gradually went beyond the regional dimension by becoming an area of interest for global actors such as the USA, the EU, and Russia through the energy security dimension. Some of the countries in the region are members of the EU, and some are NATO members, and the groupings among them make the issue complicated for these organizations. This article aims to reveal the problem in the region and the actors’ roles and to examine the case from the point of view of the attitudes and approaches of other states and international organizations (EU, NATO).

Keywords: *Eastern Mediterranean, NATO, Energy, Regional security, Alliances*

GİRİŞ

Akdeniz bölgesi deniz ticaret yollarının Avrupa ve dünya ekonomisindeki önemi kapsamında değerlendirildiğinde Doğu Akdeniz’in dünya ticaretinin kaya değer bir bölümünün yükünü üzerine alan ve deniz ticareti ulaşımında önemli bir konuma sahip bir bölge olduğu görülmektedir. Süveyş kanalı sayesinde bu bölge Güney Doğu Asya ve Avrupa arasındaki en kısa deniz yolu üzerinde bulunmaktadır. Hint Okyanusunu Akdeniz’e bağlayan bir su yolu durumundaki Süveyş kanalı dünya ticaretinin %12’sinin geçiş güzergahıdır.² Bunun yansısı Akdeniz havzası ülkelerinin ürettiği ekonomik değer de buna eklenince bölgenin dünya ticaretindeki önemi daha iyi anlaşılacaktır. Akdeniz havza ülkeleri yaklaşık 500 milyon nüfusa sahip ve dünya Gayri Sahi Hasılasının %10’nu üreten bir bölge olarak küresel ekonomide önemli bir bölgedir.³ Deniz ticaret ulaşımının güvenliğini ciddi anlamda tehdit eden özellikle 2009-2015 yıllarında yoğun olarak yaşanan Somali ve Afrika Boynuzu açıklarındaki Deniz Haydutluğu faaliyetleri ve buna karşı başta NATO olmak üzere çeşitli aktörlerce girişilen küresel mücadele de bölgenin deniz ulaşımındaki önemini ortaya koyan göstergelerdir.

Bu makale Doğu Akdeniz Bölgesindeki son gelişmeler ışığındaki gruplaşmalar ve çıkar çatışmaları kapsamındaki uyuşmazlıkları inceleyerek konuya yönelik bölgesel aktörlerle birlikte küresel devlet aktörleri (ABD, Rusya) ve uluslararası örgütlerin (Avrupa Birliği, NATO) tutum ve yaklaşımlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda sorunun çözümü için uygun olan platformun ne olabileceği ve Doğu Akdeniz bölgesindeki bir krizin NATO ittifakına etkisinin ne olacağı sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır. Konu ile ilgili yakın dönemde kaleme alınan akademik makale ve kitapların yanı sıra basında çıkan çeşitli açıklama ve haberler incelenmiştir. Meselenin güncel olması itibarıyla ko-

² Lawson Brigham, The Suez Canal and Global Trade Routes, US Naval Institute Proceedings, Vol. 147/5/1,419, May 2021. <https://www.usni.org/magazines/proceedings/2021/may/suez-canal-and-global-trade-routes>. (Erişim: 13 Mart 2022)

³ Pangioti Manoli, January 27, 2021, Economic Linkages across the Mediterranean: Trends on trade, investment and energy. <https://www.eliamep.gr/en/publication/οικονομικοί-δεσμοί-των-μεσογειακών-γ/> (Erişim: 19 Nisan 2022)

nuya taraf olan aktörler arasındaki ilişki ve gruplaşmalar değişkenlik arz etmektedir. Bu nedenle içinde bulunulan dönemde taraflarca çıkarların yeniden tanımlanmasıyla mevcut durumdaki dengenin farklı boyutlar alacağı varsayımını bir kenarda tutularak incelemede makalenin kaleme alındığı zaman dilimindeki gruplaşma ve ittifaklar esas alınmıştır.

Bölge ülkelerinden Türkiye ve Yunanistan, Soğuk Savaş döneminden beri özellikle Ege’de ve Kıbrıs bağlamında Doğu Akdeniz’de önemli sorunlara sahiptir. Bu sorunlar zaman zaman kriz noktasına gelmiş, fakat belli dönemlerde iki taraf arabulucuların da etkisiyle, krizleri silahlı çatışmaya varmadan yumuşak bir şekilde atlattırlardır. Ancak günümüzde durum, özellikle son dönemde Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynaklarının varlığı, ciddi anlamda bir rekabet ortamı içine girerek uyuşmazlıkların ve buna bağlı gruplaşmaların da etkisiyle ciddi anlamda bir güvenlik konusu olmaya başlamıştır.

Güç Dengesi Politikaları, Gruplaşma ve İttifak Oluşumları

Son yıllarda Doğu Akdeniz’de doğal gaz yatakları bulunması (Mısır, İsrail ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi-GKRY bölgelerinde) ve bu keşiflerin bölgede potansiyel fosil yakıt kaynaklarının varlığı hakkındaki beklentileri yükseltmesi dikkatleri bu bölgeye çekmiştir. Bu kapsamda Doğu Akdeniz’de giderek boyutları netleşen bir deniz yetki alanları uyuşmazlığı sorunu ortaya çıkmıştır. Bölgede varlığından söz edilen petrol ve doğal gaz yatakları bu uyuşmazlığı alevlendiren temel etken olmuştur.⁴

Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarının varlığı ve bölge ülkelerinin bölgeye yönelik çıkar çatışmaları onları birbirlerine karşı üstünlük elde edebilmek için güç dengesi politikaları uygulamaya itmiştir. Bu kapsamda çıkar örtüşmesi, bazı ülkelerin öncesinde iyi olmayan ilişkilerinde birbirleriyle normalleşme adımları atmalarına ve bölge ile ilgili çıkarları doğrultusunda ortak dış politikalar benimsemelerine sebep olmuştur. Realist yaklaşımların üzerinde durduğu devletlerin birbirlerinin güçlerini dengelemek için silahlanma faaliyetlerini artırmak ya da ittifaklara yönelme refleksi bu bölgede son on yılda gerçekleşmiştir. Çıkar çatışması ve bu güç dengesi politikaları sayesinde bölge kısa sürede birçok ulusal çıkar temelli ittifak ve gruplaşmalara sahne olmuştur.

Türkiye ile Yunanistan arasında öteden beri uyuşmazlık konusu olan Ege denizi ve Kıbrıs konularındaki sorunların varlığı yeni gelişmeleri doğrudan etkileyen bir unsur olmuş ve Yunanistan bölgedeki mevcut hassas ilişkilerden de yararlanarak Türkiye’ye karşı güç dengesi sağlamaya çalışan politikalar izleme yolunu tutmuştur. Bu anlamda bölgedeki çıkar mücadelesi birçok ülkeyi bir araya getirebilmiştir. Örneğin daha önce birbiriyle ilişki düzeyi düşük olan Yunanistan ve Suudi Arabistan 2020 yılından itibaren yakın ilişki içine girmiştir. Bu meyanda Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri hava kuvvetleri Yunanistan ile ortak tatbikat yapar hale gelmiştir.⁵ Askeri alanda bu faaliyetlerin yanı sıra Yunanistan ve Mısır arasında Türkiye’nin aleyhine olacak şekilde münhasır ekonomik

4 Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, Pegasus Yayıncılık. 2011

5 Middle East Monitor, (September 21, 2021), Saudi Arabia, UAE to begin joint military exercises with Greece, Egypt <https://www.middleeastmonitor.com/20210921-saudi-arabia-uae-to-begin-joint-military-exercises-with-greece-egypt/>, (Erişim: 27 Şubat 2022).

bölge sınırını oluşturan bir antlaşma da imzalanmıştır.⁶

Türkiye’nin son yıllarda bölgede deniz hak ve menfaatleri kapsamında yaptığı hamleler, doğal gaz arama kapsamındaki sondaj faaliyetleri birçok ülkenin karşıt grup olarak birlikte hareket etmesine neden olmuştur. Yunanistan, Türkiye’ye karşı güç dengesi sağlayabilmek ve gerek Doğu Akdeniz enerji kaynaklarına erişim ve gerekse Kıbrıs sorunu konusunda bölge ülkelerinin desteğini kazanmak amacıyla bölgede aktif bir dış politika izleyerek birçok ülke ile birlikte hareket eder bir görünüm kazanmıştır. Mısır, Ürdün, İsrail, GKRY ve Yunanistan’ın birlikte hareket etmesi ve bu anlamda bölgede yalnızlaşan Türkiye’nin Libya’da BM tarafından tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Münhasır Ekonomik Bölge ve Askeri Eğitim ve İş birliği konularında antlaşma imzalaması⁷ ve Libya’da çatışan taraflar arasında ateşkes için girişimlerde aktif rol alması bölgedeki denkleme farklı bir boyuta getiren faktör olmuştur. Türkiye Doğu Akdeniz’deki hak ve menfaatlerini konusunda etkin bir tavır almayı sürdürebilmek için bu antlaşma ile avantajlı bir durumu gelmiştir.

2011 yılında Libya’daki iç karışıklık sonrası BMGK kararı ile bölgeye NATO müdahalesi gerçekleşmiş ve müteakiben günümüzde Libya’da iki farklı yönetimin devlet egemenliğini temsil ettiği iddiasıyla ortaya çıktığı duruma gelinmişti. Libya bağlamında NATO açısından bakıldığında NATO’nun, kurumsal olarak, BM tarafından tanınan Ulusal Mutabakat Hükümetinden yana tutum takınması ve Libya konusunda Birleşmiş Milletler Örgütü’nün soruna politik çözüm bulması yönünde desteği nedeniyle NATO’nun, bu anlamda Türkiye’nin Libya politikasıyla çatışan bir görünüm arz etmediğini söyleyebiliriz.

Doğu Akdeniz’de çıkan doğalgazı, Girit adası, Yunanistan ve İtalya üzerinde Avrupa’ya ulaştırmayı planlayan Yunanistan, GKRY, İsrail, Mısır, Ürdün, Fransa ve İtalya’nın birlikte yer aldığı Doğu Akdeniz boru hattı projesi (EastMed pipeline) çalışmaları başlatılmıştır.⁸ Türkiye ile Libya arasındaki Akdeniz’de deniz yetki alanlarını belirleyen Mutabakat Zaptı ile bu boru hattı güzergahı Türkiye’nin belirttiği egemenlik alanı ile çakışma içinde girecektir. Bu konunun uzlaşmazlığın geneli üzerindeki gerilimi yükseltme olasılığı mevcuttur. Bazı çevrelere göre bu hattın verimli olmadığı finansmanın güç olması nedeniyle gerçekleşmesi mümkün görünmemektedir. Ayrıca ABD’nin 2022 yılı itibarıyla bu projeye olan desteğinin çekmesiyle⁹ hattın gerçekleşmesiyle ilgili ciddi endişeler ortaya çıkmıştır.

Liberal yaklaşımların öngördüğü, devletlerin çıkarları gereği iş birliği yapmaya meyilli oldukları anlayışına bu bölge için bakıldığında, bölge ülkelerinin tamamının ortak ekonomik çıkar sağlayabilecekleri bir konuda uzlaşma ve iş birliğini seçerek mümkün olduğunca çatışmadan kaçınacakları beklentisi henüz gerçekleşmemiştir. Konu ile ilgili gelişmeler, güvenlik kaygıları ön planda olduğunda devletlerin bölgesel iş birliği tercihlerinde etkin olarak gerçekçi yaklaşım ve argümanlardan hareket ettiklerini göster-

6 Yücel Acer. Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır deniz sınırı antlaşması ve Türkiye. *Adalet Dergisi*, 2020, 65: 13-26.

7 Zekiye Nazlı Kansu. "An Assessment of Eastern Mediterranean Maritime Boundary Delimitation Agreement Between Turkey and Libya." *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi* 30.1 (2020): 51-84.

8 Dimitris Manolis, Elsa Loverdos, the east Med pipeline. In: Oxford Energy Forum. Oxford Institute for Energy Studies, 2013.

9 Politico, January 18, 2022, EastMed: A pipeline project that ran afoul of geopolitics and green policies, <https://www.politico.eu/article/eastmed-a-pipeline-project-that-ran-afoul-of-geopolitics-and-green-policies/>, (Erişim: 15 Nisan 2022)

mektedir. Bölgesel seviyede de düzenin temel kaynağı güç dengesidir, zira bölgeler de küresel sistemin alt sistemleri olarak anarşik uluslararası sistemin uzantılarıdır.¹⁰ Doğu Akdeniz'deki ittifak ve gruplaşmalar ekseninden bakıldığında ittifak oluşturan ülkelerin doğrudan ulusal çıkar perspektifinden hareket ettikleri ve değerler sistemi vb. normatif özellikleri birbiriyle uymayan ülkelerin çıkar temelli ittifaklara gittikleri açıkça görülmektedir. Oysa liberal yaklaşımlardan bakıldığında devletlerin iş birliği ve ittifak oluşumlarına giderken normatif değerleri de dikkate aldıkları anlayışı mevcuttur. Ortak değerler sistemine sahip devletlerin bu şekildeki oluşumlara ve iş birliklerine gitmeleri beklentisi bulunmaktadır. Bu kapsamda Yunanistan, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri iş birliği ilginç bir örnek teşkil etmektedir.

Mevcut durumda bir tarafta Türkiye, karşı tarafta ise Yunanistan, Mısır, İsrail, Ürdün, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nden oluşan ad-hoc bir koalisyon konuşlanmış görünmekte ve Türkiye bölgedeki tezleri konusunda siyasi açıdan bölge dışı aktörlerden de destek görmeyen bir pozisyonda bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Açısından İnceleme

Avrupa Birliği açısından ise konu daha farklı bir boyut içermektedir. GKRY'nin Kıbrıs'ta sorunun çözümüne yönelik hazırlanan Annan Planını 2004 yılında yapılan referandum ile reddetmesine rağmen aynı yıl AB'ye tam üye olmasıyla Avrupa Birliği, Güney Doğu sınırlarını Doğu Akdeniz'e dayandırmıştır. Daha önce Avrupa Birliği, Türkiye ve Yunanistan arasındaki Ege'deki uyuşmazlıklarda Ege Denizi bağlamında ilgili iken GKRY'nin de AB'ye tam üye olmasıyla, Türkiye ile Kıbrıs sorunu ve bu bağlamda Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanlarındaki uyuşmazlıklara da muhatap olan bir duruma gelmiştir.¹¹ AB, kendi üyeleri ile bu konuda ortak bir yol izliyor görünmekte ve Türkiye'nin AB üyesi olamaması nedeniyle politikalar oluşturması konusunda NATO ile mukayese edildiğinde, doğrudan taraf görüntüsü vermektedir. Avrupa Birliği Konseyi çeşitli defalar Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yaptığı sondaj çalışmalarını kınamış ve Rum yönetiminin yanında olduğunu açıklayarak, Türkiye'yi bu çalışmaları durdurmaya ve Kıbrıs Rum yönetiminin egemenliğine saygılı olmaya davet etmiştir.¹²

Avrupa Konseyi, 11 Kasım 2019 tarihinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki faaliyetleri nedeniyle Türkiye'ye yönelik bir dizi yaptırım kararı kapsamında bu sondaj faaliyetlerine katılan, finansal ve teknik sağlayan kişi ve kurum ve kuruluşlara yönelik seyahat yasakları ve ekonomik varlıklarının dondurulması gibi kararlar almıştır.¹³ Ayrıca Tür-

10 Michael Mastanduno, "A Realist View: Three Images of the Coming International Order." In *International Order and the Future of World Politics*, edited by Thazha Varkey Paul, and John A. Hall, 19–41. Cambridge: Cambridge University Press, 1999 aktaran Pınar İpek, V. Tibet Gür, "Turkey's Isolation from the Eastern Mediterranean Gas Forum: ideational mechanisms and material interests in Energy Politics." *Turkish Studies*, 2022, 23.1: 1-30.

11 Sertaç H. Başeren, *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi SBF yayınları, 2013.

12 The European Council, Press release, 15 July 2019, Turkish drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/15/turkish-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-adopts-conclusions/>, (Erişim: 15 Mart 2022).

13 Official Journal of the European Council, COUNCIL REGULATION (EU) 2019/1890 of 11 November 2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1890&from=EN>, (Erişim: 13 Mart 2022).

kiye’nin BM tarafından tanınan Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile 27 Kasım 2019 tarihinde imzaladığı Akdeniz’deki deniz yetki alanlarını belirlediği, Mutabakat Zaptı hakkında endişelerini dile getirmiş ve bu konuda ilave açıklamanın gerekli olduğunu belirterek Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki faaliyetleri konusunda Kıbrıs Rum Yönetimi ve Yunanistan ile AB olarak bir bütün halinde dayanışma içinde olduğunu açıklamıştır. Aynı açıklamaya Ege Denizi de dahil edilerek Türkiye’nin, -burada da Yunanistan’ı kast ederek- AB üyesi ülkelerinin egemenlik haklarına saygı göstermesi gereğinin altı çizilmiştir. Bu açıklamada Avrupa Birliği Uluslararası Deniz Hukuku, iyi komşuluk ilişkileri ilkesine ve özellikle adalardan kaynaklananlar da dahil olmak üzere ülkelerin deniz egemenlik haklarına saygı gösterilmesinin zorunlu olduğu vurgusu yapılmıştır.¹⁴

Bu kapsamda Avrupa Birliği kurumsal olarak doğrudan Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile dayanışma içinde olduğu ve onların tezlerini desteklediğini Türkiye’yi doğrudan karşısına alacak şekilde net bir biçimde ortaya koymaktan çekinmemiştir. Avrupa Birliğinin açıklamasında özellikle adalara vurgu yapılması, AB’nin açıkça Türkiye’nin Ege’deki Yunanistan’a ait adalara yönelik yaklaşımlarını onaylamadığını vurgulamaktadır. Türkiye, Ege Denizi’nin ve buradaki adaların özel coğrafi konumu nedeniyle uluslararası hukukta buna göre düzenleme yapılmasını istemekte ve mevcut 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku sözleşmesini imzalamamaktadır. Avrupa Birliği ise, adaların da aynı devletlerin kara ülkeleri gibi sözleşmede belirtilen deniz yetki alanlarına sahip olduğu tezini desteklemekte ve Ege’deki deniz yetki alanlarının bu sözleşme esaslarına göre düzenlenmesi (açıkça Yunanistan lehine olan) gereğini ortaya koymaktadır. Avrupa Birliği ülkelerinin de anılan sözleşmeye taraf olması nedeniyle bu çok sürpriz bir açıklama sayılmaz. Bu arada Yunanistan, Türkiye ile Libya arasında 2019’da imzalanan deniz yetki alanları sınırlandırmasına dair mutabakat muhtırasına tepki olarak Libya’nın Atina Büyükelçisini istenmeyen kişi ilan ederek karşılık vermiştir.¹⁵ AB ülkeleri içinde konuya doğrudan Yunanistan tarafında yer alarak yaklaşan Fransa 2020 Eylül ayı içinde yedi AB üyesi Akdeniz ülke lideriyle bir zirve toplantısı yaparak Yunanistan ve GKRY’ye konu hakkındaki desteğini ortaya koymaya çalışmıştır.¹⁶

Bu kapsamda AB, Türkiye’yi adeta sorunu yaratan ve tırmandıran ülke olarak görmekte ve bu çerçevede reaksiyonlar göstermektedir. Son yayımlanan Avrupa Komisyonu 2021 Türkiye raporunda AB, açıkça Türkiye’yi ağır ithamlar altında bırakmakta ve Türkiye’yi hukuka aykırı biçimde diğer ülke haklarını ihlal eden ülke şeklinde göstermektedir.¹⁷ Bu durumda AB’nin tamamen bir taraf olduğu görülmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri açısından, birlik dayanışması dışında konunun siyasi ve ekonomik yönleri de mevcuttur. AB

14 European Union External Action, Statement by the Spokesperson on the situation in the Eastern Mediterranean, 04.12.2019, https://ec.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage%20/71513/node/71513_uk, (Erişim: 10 Ocak 2022).

15 BBC News Türkçe, 6 Aralık 2019, Doğu Akdeniz: Türkiye-Libya anlaşması bölgede dengeleri nasıl etkiler? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50682215>, (Erişim: 10 Ocak 2022).

16 Ioannis N. Grigoriadis, The European Union in the Eastern Mediterranean in 2020: Whither Strategic Autonomy. JCMS: Journal of Common Market Studies, 2021.

17 European Commission 2021 Turkey Report https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en, (Erişim: 25 Mayıs 2022).

İstatistik Kurumu EUROSTAT verilerine göre mevcut durumda Avrupa Birliği ülkeleri doğal gaz ihtiyacının yaklaşık %40'nı Rusya'dan karşılamaktadır, Norveç ise %25'le ikinci sıradadır.¹⁸ Bu anlamda AB, Avrupa'nın Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltacak çeşitli projelere yönelik çaba ve arayış içindedir. Ukrayna savaşı nedeniyle Rusya'ya yönelik yaptırımlar kapsamında inşası tamamlanmış olan Kuzey Akım-II hattının devreye alınmamış olması da gaz kaynak ve nakil hatlarının çeşitlendirilmesi ihtiyacını arttırmaktadır. AB, Doğu Akdeniz'deki doğal kaynaklarının bölgeyi önemli bir enerji havzası haline getirebileceğini ve AB'nin ihtiyaç duyduğu enerji tedarikinde kaynakları çeşitlendirebilme potansiyeline sahip olabileceği beklentisi içinde EASTMED projesini ortak çıkar projesi olarak nitelendirmiştir.¹⁹

Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığı aslında Rusya'nın politik ve güvenlik alanındaki hamlelerine karşı Avrupa ülkelerinin tepkisini belli bir seviyede tutmaktadır. Bu, ABD tarafından da eleştirilen bir tutumdur. Rusya'ya karşı yaptırımlarda, Avrupa ülkelerinden yeterli desteği alamamaktan öteden beri şikâyet etmektedir.²⁰ ABD, Rusya'nın enerji sayesinde elde ettiği gücü kırmak için Doğu Akdeniz'i ve bu bölgedeki mevcut ve muhtemel enerji kaynaklarını alternatif bir güç olarak kullanmaya çalışmaktadır.

AB Komisyonu 2021 Türkiye raporunda en ağırlıklı olarak değinilen konu Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıklar olmuştur.²¹ Raporda bu konunun adeta en önemli mesele olarak ortaya konması AB'nin bu konuda tam olarak üye ülkelerle birlikte ve taraf olma pozisyonunu net olarak ortaya koyduğunu göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Avrupa Birliği öte yandan düzensiz göçmenler ve mülteci akınları konusunda 2016 yılında antlaşma imzaladığı Türkiye ile iş birliği sayesinde bu konuda nispi bir rahatlamaya kavuşmuştur. Bu konuda çıkarları doğrultusunda Türkiye ile iş birliği yapma yolunu seçen AB, Doğu Akdeniz konusunda Türkiye ile realist politikalar çerçevesinde bir güç mücadelesi yaklaşımı içine girmiştir.²²

Oysa AB, kendi güvenlik ve savunma politikalarının üretilmesi ve uygulanması anlamında askeri kurumsal yapı ve yetenekleri açısından yetkinliğe kavuşmuş bir durumda değildir. Özellikle Avrupa güvenliği, Ukrayna Rusya krizi kapsamında gelineen durumda son derecede önem kazanmıştır. Türkiye AB'ye üye olmamakla birlikte NATO kanalıyla ve jeopolitik özelliklerinin yanında güçlü ordusuyla Avrupa güvenliğinin en önemli ülkelerinden biridir. Avrupa güvenlik mimarisinde bu denli önemli bir konuma sahip

18 Eurostat, EU imports of energy products - recent developments, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2c.html?lang=en>, Erişim: 16 Mayıs 2022).

19, Isabella Ruble, European Union energy supply security: The benefits of natural gas imports from the Eastern Mediterranean. Energy Policy, 2017, 105: 341-353.

20 The US and the EU need a stronger dialogue on Russia sanctions, European Policy Centre, <https://www.epc.eu/en/Publications/The-US-and-the-EU-need-a-stronger-dialogue-on-Russia-sanctions~1e70f8> (Erişim: 25 Mayıs 2022).

21 European Commission 2021 Turkey Report https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en, (Erişim: 25 Mayıs 2022).a

22 Marie Bossu, The Return of Power Politics: An Assessment of the EU-Turkey Migration Deal's Impact on Their Maritime Disputes. Available at SSRN 4016799, 2022.

Türkiye’nin mevcut durumda AB dışında olmasını ve yakın vadede üyelik perspektifi içinde bulunmaması, Avrupa cephesinden bakıldığında onun durumunun önemsizleştirilmesi anlamına gelmez. AB güvenlik alanında NATO ile daha sıkı iş birliği yapmak ve NATO’nun yeteneklerine erişim ve onlardan daha çok yararlanma ihtiyacı içindedir. Bu kapsamda Türkiye ile ilişkilerinde daha yapıcı olmalı ve Doğu Akdeniz gibi uzlaşmazlık alanlarında taraf olmaktan ziyade taraflar arasında arabulucu ve uzlaştırıcı bir şekilde faaliyet göstermelidir. Bu yaklaşım bütün tarafların çıkarına olacaktır. Özellikle enerji güvenliği anlamında Rusya’ya olan bağımlılığa alternatif olabilecek yeni kaynak alanlarının AB için son derecede stratejik önemde olması nedeniyle AB’nin bölgede uzlaştırıcı ve tarafları ortak anlayışa davet eden bir yaklaşım sergilemesi kendi çıkarına olacaktır. Bu anlamda AB’nin taraf olarak davranmakla bölgeden geçmişten beri zaten karmaşık bir görünüm arz eden uyuşmazlıkların çözümüne katkıda bulunamayacağı oldukça açıktır.

ABD’nin Konuya Yaklaşımı

ABD’nin bölgedeki çıkarlar ve angajmanları nedeniyle konuya ilgisiz kalması beklenebilir. Nitekim ABD kongresi Aralık 2019 geçen bir yasa ile GKRY’ne yönelik silah ambargosunu kaldırarak, ABD’nin Yunanistan, GKRY ve İsrail ile iş birliğinin artırılmasına vurgu yapmıştır.²³ Tasarı ayrıca bölgede “tek taraflı, uluslararası hukuku ihlal eden ve iyi komşuluk ilişkilerini zedeleyen davranışlara karşı olduğunu” belirtmektedir. Bu yasa ile ABD, Doğu Akdeniz denklemine ağırlığını Yunanistan, İsrail ve GKRY ittifakı tarafında koymaya başladığını hissettirmektedir. Bu konunun Türkiye’nin Rusya’dan S-400 hava savunma füze sistemleri alışı, Türkiye ile Suriye’deki anlaşmazlıklarıyla ilgili olarak ABD’nin rahatsızlığının bir yansıması olduğu da açıktır. Ancak ABD, Türkiye’yi karşı bir kampa koyacak şekilde bir tutum içinde girmeden nispeten dengeli bir yaklaşım izliyor görünmektedir. Zira, Türkiye halen NATO içinde, NATO’nun sorunlu güney doğu kanadında Ortadoğu’ya komşu, Kafkaslardan ve Rusya üzerinden gelen enerji nakil sistemleri ile bölgede önemli bir enerji koridoru gibi jeopolitik özellikleri nedeniyle kolay vazgeçilecek bir müttefik değildir.

Bunlara makale kaleme alındığı dönemde halen devam eden Rusya Ukrayna savaşı da dahil edildiğinde, Türkiye’nin güvenlik alanında NATO ittifakı kapsamında önemi daha da artmaktadır. Ancak bütün bu gerekçelere rağmen bölgede İsrail, ABD için stratejik ortak pozisyonundaki temel bir ülkedir ve ABD’nin Doğu Akdeniz’de İsrail karşıtı politikaları desteklemesi son derecede düşük bir olasılıktır. O nedenle ABD, diğer aktörlerle ilişkisini bir şekilde sürdürürken bölgede İsrail’in enerji ile ilgili içinde bulunduğu forumları desteklemeye devam edecektir. Nitekim ABD, İtalya, Yunanistan GKRY, Mısır, İsrail, Ürdün ve Filistin tarafından oluşturulan Doğu Akdeniz Gaz Platformunu 23-26 Temmuz 2019 tarihleri arasında Mısır’daki toplantısına Enerji Bakanı Yardımcısı ile

²³ Euronews, <https://tr.euronews.com/2020/09/01/abd-guney-k-br-s-a-33-y-ld-r-uygulanan-silah-ambargosunu-k-smi-olarak-kaldird->, (Erişim: 12 Ocak 2022).

katılım sağlamış²⁴ ve foruma ABD'nin gözlemci olarak katılım talebi içinde olduğunu açıklamıştır.²⁵

Avrupa'nın Rusya'ya enerji bağımlılığını arttıracak projeler ABD'yi öteden beri rahatsız etmektedir. ABD son dönemde Rus gazının Avrupa'ya ulaştırılmasındaki projelerle (Ukrayna'yı bypass eden ve Almanya'ya yönelik Kuzey Akımı-2/Nordstream-2, ve hem Türkiye hem de Avrupa'ya yönelik olarak Türk Akımı/TurkStream projeleri vb.) Avrupa'nın Rus gazına bağımlılığını dengelemek ve Rusya'nın Avrupa gaz tedarikçisi olarak tekel konumunu kırmak amacıyla Doğu Akdeniz'deki diğer gaz kaynaklarının Avrupa'ya ulaştıracak projeleri destekliorsa (ki zaman zaman bu yönde hamleler içine girmiştir) bunu Türkiye'nin dışlanmadığı oluşumlarla da yapabilir. Ayrıca ABD, Kuzey Akımı-2'ye yönelik yaptırım kararı almasıyla²⁶ diğer bir NATO müttefiki Almanya'yı da ciddi bir biçimde karşısına almıştır.

Burada bölge ülkeleri bir anlamda Rusya ile ABD arasındaki enerji savaşının süjeleri konumuna düşmüştürler. Nitekim Nordsream-2 projesinin inşası 2021 yılında tamamlanmış olmasına rağmen Rusya Ukrayna savaşı kapsamında uygulanan yaptırımlar nedeniyle işletmeye sokulmamıştır. ABD Rusya'nın enerji sayesinde elde ettiği gücü kırmak için Doğu Akdeniz'i ve bu bölgedeki mevcut ve muhtemel enerji kaynaklarını bir manivela aracı olarak kullanmaya çalışmaktadır. Bir anlamda enerji kaynakları ve bunların Avrupa pazarına ulaştırılması ile ilgili Rusya tekeli kırılırken diğer yandan Rusya'nın Suriye'deki iç savaş nedeniyle bölgede etkin hale gelen ve daha çok yerleşmeye başlayan Rusya'nın nüfuzunun kırılması amaçlanmaktadır.

ABD, 2022 yılı başında Trump döneminde desteklediği EASTMED boru hattı projesine desteğini çektiğini açıklamıştır.²⁷ EASTMED projesi bölge ülkelerinin, Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin İsrail, Mısır, Filistin, Ürdün, Fransa ve İtalya ile birlikte yer aldığı Doğu Akdeniz Gaz Forum'unun Türkiye'yi by-pass ederek bölgede çıkarılan doğal gazın Avrupa pazarına sevk edilmesini öngören bir boru hattı projesiydi. Bu durum aslında bu projenin uygulanabilir olmadığı ortaya koyması bakımından ilginç bir gelişme olmuş ve Türkiye'nin içinde olmadığı bir çözümün güç olduğunu da vurgulamıştır.

Rusya'nın Yaklaşımı

Türkiye, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Rusya ile Karadeniz güvenliği konusunda BLACKSEAFOR ve Karadeniz Uyum Harekâtı gibi inisiyatiflerle çıkarlarını uyumlu hale getirmiş ve yeni güvenlik ortamında Soğuk Savaş dönemi paranoyasından ve çok

24 US Department of State, Assistant Secretary Fannon's Travel to Egypt, media Note, Office of the spokesperson, July 22, 2019, <https://www.state.gov/assistant-secretary-fannons-travel-to-egypt/>, (Erişim: 20.01.2020).

25 Memo Middle East Monitor, France and US request to join East Mediterranean Gas Forum, <https://www.middleeastmonitor.com/20200117-france-and-us-request-to-join-east-mediterranean-gas-forum/>, (Erişim: 10 Ocak 2022)

26 The Telegraph, 21 Dec 2019, Donald Trump signs off on sanctions against Russian pipeline Nord Stream 2. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/12/21/donald-trump-signs-sanctions-against-russian-pipeline-nord-stream/> (Erişim: 18 Mart 2022).

27 TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/eastmed-projesi-coktu-alternatifler-neler-650450.html> , (Erişim: 20 Mayıs 2022).

güçlü bir Sovyet Karadeniz Donanmasının Akdeniz’e ve açık denizlere inmek için bir gün Boğazları zorlayacağı endişesinden de kurtulmuştur. Karadeniz’deki istikrarlı bir güvenlik ortamı sayesinde Türk Donanması, Doğu Akdeniz’deki ekonomik çıkarların elde edilmesinde daha etkin olabilecek bir hale gelmiştir.

Karadeniz’e kıyıdaş ve Akdeniz ile Karadeniz arasındaki geçişi kontrol eden Türk Boğazlarına sahip, Ege’de Yunanistan’la uzun dönemden beri çözülememiş çeşitli sorunlar ve son dönemde Doğu Akdeniz’deki çıkarlarıyla ilgili sorunlarla karşı karşıya olan ve üç tarafı denizlerle çevrili bir Türkiye’nin bölgedeki ülkelerle kıyasladığında güçlü denebilecek bir donanmaya sahip olması gereği bu olayla bir kez daha gözler önüne serilmiştir. Ayrıca Kıbrıs adasının Türkiye için jeopolitik önemi de Doğu Akdeniz’deki deniz yetki alanları ve bu bağlamda bölgesel güvenlik ve ekonomik kaynaklara ulaşım açısından daha net ortaya çıkmıştır. Kıbrıs sorununun uluslararası bir çözüm bulunamadan bugüne kadar gelmiş olması da Doğu Akdeniz konusunu daha karmaşık hale getiren bir etken olmuştur. Adanın güney kesimini temsil eden Rum Yönetiminin bu şekilde sorunlu bir coğrafya haliyle Avrupa Birliği’ne tam üye olarak kabul edilmiş olması da meseleye tesir eden ve konunun karmaşık yapısını ayrıca artıran unsurlardan biridir.

Son dönemde Suriye bağlamında Türkiye ile ortak hareket etme eğilimi içinde olan ve S-400 satışı ile uzun bir süre gündemde kalan Rusya ise Türkiye’nin 2019 Temmuz ayındaki Kıbrıs adası doğusundaki sondaj faaliyetleri nedeniyle diplomatik bir açıklama ile ‘‘Kıbrıs’ın egemenliğinin ihlâl edilmemesi’’ çağrısı²⁸ yaparken aslında bir nevi bu faaliyetleri desteklemediği mesajını da vermiş ancak Türkiye ile iyi ilişkilerine zarar vermekten kaçınır bir tutum almıştır. Rusya da Suriye Tartus’da oluşturduğu deniz üssüyle²⁹ daimî kalıcı bir varlık oluşturmuş olup askeri güç olarak ta bölgede hesaba katılması gereken bir aktör konumundadır.

Rusya Suriye’de elde ettiği diğer askeri üslerin yanı sıra Akdeniz kıyısında oluşturduğu deniz üssü ile Akdeniz’de etkin olma gayreti içindedir. Rusya’nın sahip olduğu bu avantajdan kolayca vazgeçmeyeceği ortadadır. Soğuk savaş sonrası dönemde Akdeniz’de etkin deniz gücü varlığı göstermesine imkân sağlayan bu üs Rusya açısından stratejik bir konudur. Bu üs ve Suriye’deki varlığı ile Rusya, D. Akdeniz’deki bu gelişmelere doğrudan müdahil bir ülke profili ortaya koymaktadır. Ayrıca Suriye sularında gaz arama lisansı alan Rus şirketlerinin faaliyetleri de bu talebinin somut göstergeleridir.³⁰ Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgeden uzaklaşan Rusya büyük devlet olmanın bir gereği olarak yeni dönemde tekrar bu bölgede var olma ve etkinliğini artırma çabası içine girmiştir.³¹ Bu girişim özellikle 2008 yılındaki Rusya’nın Gürcistan müdahalesi sonrası belirgin bir hal almış ve geleneksel sıcak denizlere erişme politikası kapsamında Moskova, Doğu

28 BBC News Türkçe, 9 Temmuz 2019, Doğu Akdeniz- Rusya: Kıbrıs’ın egemenliği ihlâl edilmemeli, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48917130>, (Erişim: 19 Ocak 2022).

29 Mark Pi Fitzgerald, June 4, 2019, The Eastern Mediterranean Needs More US Warships, Defense One <https://www.defenseone.com/ideas/2019/06/eastern-mediterranean-needs-more-us-warships/157440/> (Erişim: 14 Mart 2022).

30 Anadolu Ajansı Dünya (AA), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rus-enerji-sirketleri-dogu-akdenizde-olasi-abd-yapirimlarina-karsi-isimlerini-gizliyor/2194926> (Erişim: 17 Mayıs 2022).

31 Mustafa, ÜREN, Küresel Güç olma hedefi bağlamında Rusya’nın Doğu Akdeniz politikası, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2021, 31.2: 851-874.

Akdeniz’de giderek artan ölçekte bir deniz gücü bulundurmaya başlamış ve bu bölgedeki güç dengesine etki eden bir faktör olmuştur.³²

NATO Açısından İnceleme

Türkiye ve Yunanistan, Soğuk Savaş döneminden beri NATO ittifakın üyesidirler. İki ülke geçmişten günümüze özellikle Ege’de ve Kıbrıs bağlamında Doğu Akdeniz’de önemli sorunları paylaşa gelmektedir. Bu sorunlar zaman zaman kriz noktasına gelmiş, fakat taraflar arabulucuların da etkisiyle, krizleri yumuşak bir şekilde atlattılar ve günümüze kadar çeşitli güven artırıcı önlemler vb. gibi bazı inisiyatifler de geliştirerek tırmanma ve kuvvet kullanmaya giden yolları engellemeye muvaffak olmuşlardır.

Ancak, özellikle son dönemde Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynaklarının Akdeniz havzasında tespiti ve muhtemel rezervlerin varlığı konusundaki beklentilerin de artmasıyla bölge, ciddi anlamda bir rekabet ortamı içine girerek gruplaşma ve uyuşmazlıkların da etkisiyle ciddi anlamda bir güvenlik sorunu görüntüsü almaya başlamıştır. Mevcut durumda Türkiye bir tarafta, Yunanistan, Mısır, İsrail, Ürdün, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi’nden oluşan ad-hoc bir koalisyon karşı tarafta konuşlanmış görünmekte ve Türkiye bölgede tezleri konusunda siyasi açıdan bölge dışı aktörlerden de yeterince destek görmeyen bir pozisyonda bulunmaktadır.

Bölgedeki soruna taraf ülkelerden;

- Türkiye ve Yunanistan NATO üyesi, Mısır, Ürdün ve İsrail ise NATO Akdeniz Diyalogu programı kapsamında Ortak ülke statüsüne sahip,
- Mısır, Ürdün ve İsrail ise NATO Akdeniz Diyalogu programı kapsamında Ortak ülke statüsüne sahip,
- Lübnan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ise bu statülerin hiçbirine sahip değildir.

Bu ülkelerin Yunanistan’ın birlikte hareket etmesi ve bu anlamda bölgede yalnızlaşan Türkiye’nin, BM tarafından Libya’da tanınan Ulusal Mutabakat Hükümeti ile Mühürsüz Ekonomik Bölge ve Askeri Eğitim ve İş birliği konularında antlaşma imzalaması ve Libya’da çatışan taraflar arasında Ateşkes için girişimlerde aktif rol alması bölgedeki denklemleri farklı bir boyuta getiren faktör olmuştur. Türkiye Doğu Akdeniz’deki hak ve menfaatlerini konusunda etkin bir tavır almayı sürdürebilmek için bu antlaşma ile avantajlı bir durumu gelmiştir.

2011 yılında Libya’daki iç karışıklık sonrası Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

32 Mariya Erkan, A neoclassical realist perspective on Russian foreign policy in the Eastern Mediterranean in the Putin era. Вестник КазНУ. Серия международные отношения и международное право, 2022, 97.1: 63-70.

(BMGK) kararı ile bölgeye NATO müdahalesi gerçekleşmiş ve müteakiben günümüzde Libya iki yönetimin devlet egemenliğini temsil ettiği iddiasıyla ortaya çıktığı duruma gelinmişti. Libya bağlamında NATO açısından bakıldığında NATO’nun, kurumsal olarak, BM tarafından tanınan Ulusal Mutabakat Hükümetinden yana tutum takınması ve Libya konusunda Birleşmiş Milletlerin soruna politik çözüm bulması yönünde desteği nedeniyle NATO’nun yaklaşımının, bu anlamda Türkiye’nin Libya politikasıyla çatışan bir görünüm arz etmediğini söyleyebiliriz.

Rusya’nın 2014 yılında Kırım’ı ilhakı ve Ukrayna’nın doğusundaki ayrılıkçı hareketleri desteklemesi, ardından 2022’de Ukrayna’ya fiilen savaş açması Batı ülkeleri ile ilişkilerinin gerilmesine ve Rusya’ya karşı, siyasi, ekonomik ve diplomatik alanlarda yaptırımlar uygulanmasına yol açmıştır. Rusya’nın, özellikle Doğu Avrupalı NATO üyelerinde yarattığı endişe, NATO ittifakını harekete geçmeye ve askeri önlemler almaya sevk etmiştir. NATO, bu kapsamda Soğuk Savaş sonrası dönemde ilk kez 2018 yılında Doğu Avrupa’da antlaşmanın 5. Maddesi (kolektif savunma) çerçevesinde büyük çaplı bir ortak savunma tatbikatı yapmıştır.³³ Keza son yıllarda NATO Doğu Avrupa’daki askeri varlığını da arttırmaktadır. Bu alandaki sorunlara ilaveten son yıllarda küresel ısınmadan kaynaklı olarak Kuzey Buz Denizinde buzulların erimesi, yeni deniz ticaret yollarının açılması ve deniz altındaki petrol ve doğalgaz kaynaklarının keşfedilmeye başlanması kıyıdaş ülkeleri bölgedeki hak ve menfaatleri konusunda harekete geçmeye sevk etmiştir.

Rusya’nın Arktik kuzeyde giderek varlığını ve askeri faaliyetlerini artırma yönelik çabaları bölge ülkeleri ve bu bağlamda NATO’yu endişeye sevk etmiştir. Taraflar Soğuk Savaş bitişinden beri görülmemiş şekilde yüksek yoğunluklu çatışma kapsamındaki hazırlık ve planlarını yeniden güncellemeye ve buna yönelik önlemler almaya başlamışlardır. Bu konu aynı zamanda küresel güvenlik yapısının değişiminde dünya güvenliğinin geleceğine yönelik olarak da ciddi bir endişe kaynağıdır. Kuzey yarımküre ve Avrupa’daki uluslararası güvenlik durumu kapsamında bütün bunlar olup biterken Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynaklarının tespit edilmeye ve bu bölgedeki muhtemel rezervler konusundaki beklentilerin artmaya başlaması ile kıyıdaş ülkeler arasındaki münhasır ekonomik bölgeler ve kıta sahanlığı bağlamında deniz menfaat alanları konusundaki anlaşmazlıklar da bölgede meydan gelecek güvenlik endişelerini tetikleyebilme potansiyeline sahiptir.

33 Ralph Clem, “Military Exercises as Geopolitical Messaging in the NATO-Russia Dynamic: Reassurance, Deterrence, and (In) stability (November 2018).” Texas National Security Review (2018).

Akdeniz’de meydana gelen gelişmelerin de NATO’yu etkilemesi kaçınılmazdır. Zira konuya taraf ülkelerden ikisi NATO üyesidir ancak karşıt taraflarda ve uyuşmazlık içindedirler. Türkiye ve Yunanistan aynı tarafta olsaydı bu durumda konu NATO için daha sadelik içeren bir görünüm arz edebilirdi. Ancak mevcut durumdaki denklem, NATO için ciddi bir sınav haline gelebilecek bir potansiyeli barındırmaktadır. NATO kendi üyelerinin karşı karşıya olduğu güvenlik sorunlarına mevcut antlaşmanın ruhu gereği kayıtsız kalamaz zira NATO Antlaşmasının gerek 4. ve 5. Maddeleri ittifak üyelerine bu yönde yükümlülükler yüklemektedir. Ancak burada sorun doğrudan üyeler arasındadır. Oysa NATO’yu oluşturan Kuzey Atlantik Antlaşmasının ruhu üyelere yönelik dış tehditlere göre düzenlemiştir. Örneğin, Arktik Kuzey ve Doğu Avrupa’daki potansiyel güvenlik sorunları konusunda NATO üyesi ülkeler doğrudan Rusya ile bir mücadele içindedirler. Bu durumda NATO’nun güvenlik politikalarını askeri tedbirler dahil doğrudan Rusya’ya karşı planlanması ittifak açısından Doğu Akdeniz’deki duruma göre bu anlamda sadelik içeren bir görünüm vermektedir.

Mevcut durumda 30 NATO üyesinin 21’nin aynı zamanda AB üyesi olduğu düşünüldüğünde burada yine de temkinli durmakta yarar vardır. Ayrıca NATO zaten Baltık ve Arktik kuzey bölgesindeki potansiyel güvenlik sorunları ile karşı karşıyadır ve ittifakın güney kanadını oluşturan bölgede bu dönemde özellikle de kurumsal kimliği ile soruna taraf bir şekilde müdahil olmak istemeyecektir. Diğer yandan sorunun devamı da NATO’nun çıkarına değildir. Ancak NATO üyesi ülkelerin AB çerçevesinde ve münferiden devlet bazında bu duruma müdahil olacağı beklenebilir. NATO’dan farklı olarak Avrupa Birliği kurumsal yapı olarak bu konudaki tutumunu net bir şekilde Türkiye’nin karşısında olarak açıklamış ve bu çerçevede birtakım yaptırımlara yönelik adımlar atmaya da başlamıştır. Avrupa Birliği’nin bu tutumunun devam edeceği beklenmelidir.

Son dönemdeki yukarıda bahsedilen ciddi güvenlik endişelerinin yanında diğer, konvansiyonel olmayan ve siber alanın da içinde bulunduğu terörizm, düzensiz göç hareketleri ve sığınmacı akınları gibi hibrit risklerle karşı karşıya olan NATO böyle bir durumda çözümü son derecede karmaşık bir görünüm arz eden yeni bir soruna daha müdahil olmak yerinde ittifakın yeni güvenlik ortamında dayanışmasını zedeleyecek davranışlardan kaçınmayı yeğleyecektir. İttifakın Doğu Avrupa sınırlarında Rusya’nın davranışlarından kaynaklanan risk ve güvenlik endişeleri konusunda NATO üyeleri arasından bir fikir birliği mevcut olup konsensüs sağlanmıştır. Oysa güney doğu kanadındaki Doğu Akdeniz’de oluşan bu durum NATO ülkelerinin birbiriyle karşı karşıya olduğu bir görünüm arz etmektedir. NATO açısından Akdeniz bölgesinde de birtakım riskler mevcuttur. Bunlar uluslararası terörizm, düzensiz insan göçü ve özellikle başarısız devletlerden kaynaklanan konulardır.³⁴ Ayrıca zaten Rusya’nın Suriye vasıtasıyla Akdeniz’de etkin olma çabaları da ele alındığında ittifakın bu bölgede kendi içinde ilave risk ve çatışma potansiyeli olan uyuşmazlıklar hiç de istenmeyecek bir durumdur.

³⁴ Can Kasapoğlu, (2019). Why and how NATO should adapt to a new Mediterranean security environment. (SWP Comment, 15/2019). Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit.

NATO geçmişte Türk-Yunan sorunlarında mümkün olduğunca tarafsız kalma gayreti içinde bulunmuş, tarafların ilişkilerinde gerginliğin tırmanmaya gitmemesi için telkinlerde bulunmakla ve arabuluculukla yetinmiştir. Geçmişte iki ülke arasında özellikle Kıbrıs ve Ege’deki uyuşmazlıklardan kaynaklanan gerginliğin yüksek olduğu zamanlarda NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanlığı olan SHAPE karargahında NATO komutanına sadece Türk-Yunan uyuşmazlıkları konusunda özel danışmanlar görevlendirildiği dönemler olmuştur. Özellikle Soğuk Savaş döneminde NATO’nun iki ülke arasında gerginliğe tahammülü yoktu. Zira ittifak içindeki devletlerarasındaki bu ciddiyetteki bir sorun NATO’nun kolektif savunma anlayışına dayalı güçlü ittifak yapısında çatlaklar oluşmasına ve örgüt için son derecede önemli olan gerek politik karar alma mekanizmalarındaki ve gerekse operasyonel askeri konulardaki etkinliğini yitirmesine sebep olabilirdi. Transatlantik bağ ile birlikte güçlü ittifak yapısı NATO’nun etkinliğinin temelini oluşturmaktadır. Burada temel yaklaşım taraf olmaksızın müttefikler arası uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmaktır.

NATO ittifakı içindeki devletlerin aralarında çeşitli seviyelerde küçük çaplı da olsa uyuşmazlıklar mevcuttur. Bunlara bir defa taraf olunması halinde ardından diğerlerine de müdahil olma gereği ortaya çıkabilecektir ki bu, NATO’nun özellikle ortak güvenliğin yanı sıra yeni stratejik konsept ihtiyacının yüksek sesle dillendirildiği³⁵ ve kolektif savunma kapsamındaki 5. Madde görevlerine yönelik çalışmaların yeniden canlanmaya başladığı bir dönemde arzu edeceği bir durum olmayacaktır. NATO bu anlamda ortak güvenlik ağırlıklı bir konseptten bu anlayışa ilave olarak ortak savunmaya doğru bir geçiş süreci içine girmiştir. Gelecekteki güvenlik ortamı bu açıdan Soğuk Savaş dönemine göre daha karmaşık bir yapıda olacak gibi görünmektedir.

NATO’nun Türkiye ve Yunanistan arasında gerek NATO karargâhında delegasyonlar nezdinde ve gerekse Askeri Komite başkanı ve iki ülke Genelkurmay Başkanları nezdinde ülkeler arasında arabuluculuk yapmak ve tansiyonu düşürmek maksatlı girişimleri³⁶ ve bu kapsamda NATO Genel Sekreteri Stoltenberg’in iki Başkent’i özellikle gerginliğin yükseldiği dönemde 2020 Ekim ayı başında ziyaretine bakıldığında³⁷, NATO’nun doğrudan ve hızlı bir şekilde tansiyonu düşürmeye yönelik etkin bir tavır takındığını gözlemek mümkündür. Girişimlerin siyasi seviyenin yanında, doğrudan askeri ve teknik seviyelerde de yapılması ve olası kaza ve kontrol dışı olayların kıvılcım oluşturmasını önleyici şekilde mekanizmalar oluşturmaya yönelik olduğu görülmektedir. NATO siyasi yaklaşımının yanı sıra çeşitli askeri seviyelerde de etkin bir arabuluculuk çabası içine girmiştir.

35 Daniel S. Hamilton, One Plus Four: What NATO’s New Strategic Concept Should Say and How to Achieve It. *Orbis*, 2022, 66.1: 26-34.

36 NATO Web. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs, 2021. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_182509.htm?selectedLocale=en (Erişim: 20 Mayıs 2022)

37 NATO Web. Secretary General in Ankara: Turkey is a valued NATO Ally, 05 Oct.2020 https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_178545.htm, (Erişim: 18 Mart 2022)

Ancak NATO'nun kurumsal yapısı dışında, müttefik ülkelerinin bu konuya farklı açılardan ve farklı ajanlarla müdahil olduğu da ayrı bir gerçektir. Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Türkiye'ye karşı bölgede ABD ve Fransa gibi ülkelerin desteğini alma çabası içinde girmiş ve bunda bir nebze başarılı olmuştur. Fransa, Güney Kıbrıs Rum kesimini destekler mahiyette bölgeye savaş gemisi göndermiş ve Total şirketi aracılığıyla sondaj faaliyetlerine katılmıştır.³⁸ Ayrıca son dönemde Fransa ile zaman zaman yaşanan gerginlikler de değerlendirildiğinde bunların Türkiye karşıtı bloğun güçlenebileceği anlamına geldiğini söyleyebiliriz. ABD konu ile ilgili Yunanistan'ı destekler tutum içinde olup 2019 Nisan ayında Yunanistan, İtalya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, İsrail ve -Libya konusunda açıkça Türkiye karşındaki grupta yer alan- Birleşik Arap Emirlikleri'nin katılımıyla Doğu Akdeniz'de bir hava kuvvetleri tatbikatı icra etmiştir.³⁹ Katılımcı ülkelerin bölgedeki hak ve menfaatler anlamında Türkiye'nin karşısında ittifak halinde bir cephe oluşturmuş halde bulunan ülkeler olması son derecede dikkat çekicidir.

Bölge ülkeleri kurdukları birlikteliklerle Türkiye'yi dışlayan ve yalnızlaştıran bir politik tutum izlemektedirler. Bu yaklaşım AB gibi önemli bir bölgesel örgüt tarafından ve bu örgüt içindeki bazı ülkelere de doğrudan desteklenmektedir. Bu durum Türkiye'yi daha radikal tepkiler vermeye zorlayan bir görünüm arz etmektedir. Türkiye NATO'nun 1952 yılından beri, yani neredeyse kuruluşundan beri güvenilir bir müttefik ülkesi olmuş ve Soğuk Savaş dönemi boyunca da büyük bedeller ödeme pahasına (ekonomik kalkınma ve toplumsal refah projeleri yerine savunmaya büyük kaynaklar ayırmak zorunda kalarak) güneydoğu kanadının savunulmasında güçlü bir irade ortaya koymuş, Soğuk Savaş sonrası dönemde de NATO ve çok uluslu barış operasyonlarında aktif roller üstlenmiştir.

NATO'nun Doğu Avrupa bölgesinde yukarıda bahsedilen sorunları yaşanırken ittifakın dayanışma ve bütünlük anlayışına zarar verecek şekilde bir müttefik ülkenin bu şekilde yalnızlaştırılması, ittifakın amaçlarına ve politikasına taban tabana zıt bir yaklaşımdır. Bu tutum, NATO'nun on yıllarca sarsılmalara dayanarak gelen güvenilir ittifak yapısının yararına değildir. Özellikle NATO ile ilgili kuşkulu çıkışların yapıldığı dönemlerde böyle bir bölünme Kuzey Atlantik İttifakı güvenlik yapısının yararına olmayacaktır. Doğu Akdeniz'de en uzun kıyısı bulunan ve NATO'nun sadık ve vefakâr müttefiki Türkiye'nin, bu bölgedeki oluşumların dışında bırakılması kurulacak ekonomik sistemlerin sağlıklı olmasına ve bölge barışına katkıda bulunacak bir gelişme olmayacaktır. Türkiye bu bölgedeki yalnızlık sorunundan tamamen kurtulmalıdır.

38 Mustafa Çıraklı, "High Time for Dialogue in the Eastern Mediterranean." *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development* 20 (2022): 230-240.

39 Turkish Policy Quarterly, A dangerous Policy of Turkish containment in the Eastern Mediterranean, July 16, 2019, Micha'el Tanchum <http://turkishpolicy.com/blog/35/a-dangerous-policy-of-turkish-containment-in-the-eastern-mediterranean> (Erişim: 17 Nisan 2022).

Uluslararası Hukuk ve Uyuşmazlığın Çözümü

Özellikle 2019’dan itibaren Doğu Akdeniz’de yaşanan gerilim ve yükselen tansiyon son dönemde nispeten düşmüş görünüyor. Ancak bölge üzerindeki hak ve menfaatler konusunda henüz ortak bir anlayış sağlanmış değildir. Sadece alınan çeşitli önlemler nedeniyle gerilim düşmüştür. Ancak anlaşmazlık devam etmektedir ve tansiyonun yeniden yükselmesi her an için mümkündür. Bu kapsamda Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de deniz güvenliğine yönelik olarak 2020 yılında icra edilen Akdeniz Kalkanı harekâtı ve buna Pakistan’ın katılması ve Ürdün’ün de gözlemci olması da Türkiye açısından yalnızlıktan kurtulma çabaları anlamında önemli bir gelişmedir.⁴⁰

Uluslararası hukukun sadece bir hukuk bilimi olarak değerlendirilmesi halinde belirli biçimsel kalıplara uygun olarak kabul edilen bir hukuk kuralının doğrudan uygulanması beklenir. Ancak gerçekte ve uygulamada bunlara uyulması ve bunun evrensel olarak kabul edilmesi bu kurallara duyulan toplumsal ihtiyaçlar ile devletlerin bunların anlamı üzerinde anlayış birliği içinde olmalarıyla mümkündür.⁴¹ Keza uygulamada, uluslararası birçok konuda olduğu gibi bu olayda da devletlerin karar verme yetkilerini egemenlik hakları çerçevesinde kendilerinde tutmaya yönelik açık ifadeleri ve bu yöndeki tutum ve davranışları nedeniyle hukuk kuralları içinde bu konuda uzlaşarak anlaşmaya gitmeleri son derece güçtür. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin (BM-DHS-UNCLOS) birçok ülke tarafından kabul edilmemiş olması, bölgedeki uyuşmazlığın uluslararası hukuk normları ve süreçleri ile çözülmesindeki zorluğun en önemli göstergesini oluşturmaktadır. Bu durumda çözüm için savaş veya savaşa varmayan kuvvet kullanma yöntemleri kullanılmayacaksa sorun ancak yargısal olmayan diğer barışçı yöntemlerin kullanılmasıyla çözülebilecektir. Uluslararası hukukta mevcut kurumsal yargı yöntemlerin ve hakemlik gibi müesseselerin de etkinliği tartışmalıdır. Özellikle böylesi çok taraflı ve karmaşık ilişkiler -NATO üyesi ülkelerinin bu konu özelinde karşıt ittifak gruplarında yer alması gibi- içinde bulunan taraflar arasındaki bir uzlaşmazlığın yargısal çözüm yollarıyla çözülmesi oldukça güç görünmektedir.

Bu durumda sorunun çözümü için kuvvete başvurma seçeneği dışında geriye BM veya diğer uluslararası örgütler çerçevesindeki uzlaştırma yöntemleri ya da sorunun taraflar arasında görüşmeler yoluyla çözülmesi gibi yöntemler kalmaktadır. Konuya taraf devletlerin deniz hukuku kapsamında farklı görüş ve tutum içinde bulunmaları nedeniyle mevcut uluslararası hukuk kapsamında uluslararası yargı yoluyla çözüm bu konuda mümkün olabilecek bir hal tarzı gibi görünmemektedir. Bu alanda avantajlı olmak için ise bölgede yalnızlaşmadan kaçınılması son derecede önemlidir. Bu konudaki ulusal çıkarların korunması çerçevesinde konuya doğrudan veya dolaylı taraf olan aktörlerle

40 Defence Turk, Akdeniz Kalkanı Harekâtı, Pakistan’ın katılımıyla uluslararası boyut kazandı, 24 Nis 2020, <https://www.defence-turk.net/akdeniz-kalkanı-harekati-pakistanin-katilimiyla-uluslararasi-boyut-kazandi> (Erişim: 18 Mayıs 2022).

41 Ch. De Visscher, 1970, *Théories et Réalités en Droit International Public*, Paris, 4 émet éd., s.163-170 aktaran Hüseyin Pazarcı, *Türk Dış Politikasında uluslararası hukuk etkeni*, Faruk Sönmezoğlu (Ed), 2001, *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları.

ikili, çoklu iş birliği ve uzlaşma geliştirilmesi için yeni alanların araştırılması gayretleri önem kazanmaktadır. Bütün barışçı uzlaşma yöntemlerinden avantajlı çıkabilmek için arka planda güçlü ekonomilere dayalı savaşma kabiliyeti ve harbe hazırlık derecesi yüksek silahlı kuvvetlerin varlığı gerçeği de hiçbir surette gözden uzak tutulmaması gereken bir husustur. Zira uluslararası ilişkiler ile uluslararası hukuk arasındaki bağı incelemeye yönelik kuramlardan gerçekçi yaklaşım perspektifi içinde etken olan güç kavramı ve uluslararası hukukun genellikle güç dengesinin olduğu durumlarda uluslararası ilişkilere uyum sağlayabildiği ve aksi durumlarda çok fazla varlık gösteremediği yaklaşımı bu konuda öne çıkan bir yaklaşım olarak görülmektedir.

Bu kapsamda gerçekçi yaklaşım, Doğu Akdeniz'deki deniz yetki alanları konusundaki uyuşmazlıkların açıklanmasında; devletlerin çıkarları gereği iş birliği yaptığını ileri süren ve uluslararası ilişkilerin, ulusal düzeyde geçerli olan değerler manzumesinden etkilenerek geliştiğini ve bunun da uluslararası hukuk kurallarının gelişimine etki yaptığını ileri süren liberal ve son dönemde gelişen inşacı yaklaşımlara göre daha açıklayıcı olarak görülmektedir. Her ne kadar devletler birçok zaman bu yaklaşımlarda tanımlanan yöntemleri bütün olarak veya kısmen karışık olarak kullanma eğiliminde olsalar da asıl belirleyici faktörün o konu ile ilgili ulusal çıkarın elde edilmesinde hangi yöntemin bununla uyumlu olduğu ya da devleti diğerlerine göre daha avantajlı duruma koyduğuyla ilgilidir. Devletler, uluslararası hukuk kurallarını uluslararası sistemdeki etki kapasiteleri oranında, kendi ulusal çıkarlarına uygun olacak şekilde düzenlemek isterler ancak bunun gerçekleşmediği hallerde ise bu durumda kesinlik arz etmeyen kuralları kendi çıkarlarına göre yorumlama ya da en son aşamada kurallara uymama eğilimi içinde olurlar. Doğu Akdeniz konusunda mevcut uygulanan hukuk düzenlemelerinin yetersiz kaldığı, bu durumda geçerli olan yöntemin, diğerlerini tamamen yok saymayan ancak güç politikalarına özel önem atfeden realist yaklaşımlarla açıklanan uygulamalar olacağı daha yüksek bir olasılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türkiye ulusal çıkarlarına uygun olmayan maddeler içeren 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine taraf olmamıştır. Ancak deniz hukukunun teamül hukuku niteliğini içeren birçok kuralına uymaktadır. Türkiye'nin özellikle Ege'deki özel durumuna ilişkin hassasiyetleri gözetmeyen ve genele göre oluşturulan bu hükümler Türkiye'nin ulusal çıkarları açısından birçok risk içermektedir. Bu kapsamda konu hukuksal bir uzlaşmazlık olmaktan öte siyasi bir uzlaşmazlık olma karakteri içeren bir yapıya sahiptir. Türkiye bu sözleşme ile ilgili tutumunu mevcut milli güç unsurlarıyla desteklenmiş diplomasi kapasitesini kullanarak uluslararası kamuoyuna aktararak kendisine bu konuda taraftar bulmalıdır. BM üyesi bütün devletlerin onaylamış bulunmadığı bu sözleşmenin Ege'de olduğu gibi özellik arz eden durumlara yönelik olarak hakkaniyet ilkesi esasları dâhilinde revize edilmesi için çaba göstermelidir. Türkiye bu gerçekleşene dek ise sözleşmenin kendi çıkarlarına ters düşen maddelerine hiçbir şekilde uymayacağını en net bir biçimde ortaya koymaya devam etmelidir. Ege'de adalar nedeniyle hiç de adilane olmayan bir durumda bulunan ve ciddi dezavantajlar yaşayan Türkiye, Doğu

Akdeniz’deki potansiyel ekonomik hak ve menfaatlerinin yanı sıra ülke güvenliği ve savunması açısından Kıbrıs adasının stratejik değerine uygun politikalar yürütmek zorundadır. Mevcut jeopolitik yapıda Türkiye’nin değil Kıbrıs’ı kaybetmesi seçeneği, taviz verme lüksü bile söz konusu değildir. Yakın zaman öncesinde Doğu Akdeniz Gaz Forumu gibi oluşumlarla Türkiye’nin izole edilmesi şeklindeki politikaların etkisini kırmak için Türkiye’nin aynı havzada çıkarları olan ve bu platforma dahil olmayan Lübnan ve Suriye gibi ülkeler ile bu alanda iş birliği ve diyalog geliştirecek yaklaşımlarda bulunması uygun olabilir. Ayrıca Lübnan da bölgedeki deniz yetki alanı sınırları konusunda İsrail ile uyuşmazlık içindedir. Mevcut durumda farklı ülkelerin bölgelerinde bulunan doğal gazın boru hatlarıyla Avrupa pazarına ulaştırılması için ekonomik açıdan en uygun güzergâh Türkiye seçeneğidir. Türkiye her durumda Doğu Akdeniz enerji denkleminin vazgeçilmez oyuncusu konumundadır.

SONUÇ

Türkiye açısından bakıldığında Mısır ile Akdeniz’deki deniz yetki alanlarının belirlenmesi için başlatılan diyalog girişimleri devam ettirilmelidir. Ayrıca İsrail ile başlatılan normalleşme girişimleri de bölgedeki kuşatılmışlık ve yalnızlaştırılma çabalarına karşı alınabilecek önlemlerdir. Özellikle Türkiye’yi dışlamaya yönelik bir proje olan East Med projesinin uygulanabilirliğinin ciddi sorun yaşadığı bu dönemde bu gelişmeler daha önem kazanmaktadır.

Öte yandan biraz da iyimser bir bakış açısıyla, beklenen ve tahmin edilen rezervler keşfedilirse Doğu Akdeniz havzası enerji üretimi anlamında Avrupa ve dünya için önemli bir merkez haline gelebilir ve bu da bölge ülkeleri açısından ortak fayda ve çıkarların adil ve hakkaniyetle bölüşülmesi halinde bölgeye barış ve refahın gelmesinde önemli bir faktör olabilir. Uzun yıllardır savaşlar ve çeşitli siyasi çekişmeler nedeniyle istikrarsız bir görünüm arz eden bölge bu vesileyle barış havzası haline gelebilir. Bu, doğal olarak bölge ülkelerinin dışlayıcı bir politika izlemekten kaçınmaları, görüşmeler ve diyalog yoluyla hakkaniyet ilkesi esasları içinde yaklaşımda olmaları ve aynı zamanda bölgede çıkar peşinde koşan küresel aktörlerin de bu yönde davranmasıyla olabilecek bir gelişmedir. Zaten, böyle önemli bir enerji havzasının güvenlik açısından istikrarsız bir yapıya sahip olması hiçbir ülkenin çıkarına olmayacaktır.

Ancak bütün bu iyimser yaklaşımların yanı sıra mevcut durumda Doğu Akdeniz enerji kaynakları üzerinden yapılan bu mücadelenin temelinde bulunan jeopolitik üstünlük elde etme gayretleri ve özellikle de Soğuk Savaş dönemi iki kutup lideri ülkenin Doğu Akdeniz özelinde Ortadoğu bölgesi de dahil olmak üzere enerji kaynakları ve enerji ulaştırma hatlarını kontrol etme rekabeti nedeniyle doğrudan bu bölgede mücadele içinde girmesi nedeniyle bu iyimser beklentilerin gelişmesi olasılığı düşük görünmektedir. Buradaki mücadele ile bağlantılı olarak sürdürülen Suriye’de ve Libya’da devam eden iç savaşlar ve bölgedeki dış aktörler aynı zamanda Doğu Akdeniz’de çıkar peşinde olan ülkelerdir.

Bölge dışı küresel aktörlerin de mücadelesine sahne olan Doğu Akdeniz’de bölgesel aktörler açısından son derecede karmaşık çıkar tanımlamaları ve politik çekişmelerden kaynaklanan cepheleşmeye varan bir yapı mevcuttur. Bölge, Kıbrıs gibi çözüme kavuşturulamamış sorunlar ve devam eden iç savaşların gölgesinde, görünürde çok uluslu enerji şirketlerinin de içinde aktif olarak yer aldığı enerji kaynakları üzerinde rekabet diğer yandan küresel hakimiyet mücadelesinde jeopolitik üstünlük sağlama mücadelelerine sahne olmaya devam edecek gibi görünmektedir.

NATO müttefik ülkesi Türkiye, Suriye’de PKK’nın uzantısı olarak kendi güvenliğine tehdit olarak gördüğü YPG/PYD oluşumuna karşı askeri operasyonlar dahil birçok önleyici güvenlik tedbirine başvururken, diğer NATO müttefiki ABD bu oluşumlarla iş birliği yürütmekte ve onlara silah, mühimmat ve lojistik destek sağlamaktadır. Ayrıca, Türkiye Doğu Akdeniz’de kendisine karşı sistemli olarak uygulanan izolasyon politikasını kırmak ve bölgedeki çıkarlarını elde etmek için Libya’da BM tarafından tanınan meşru hükümet ile iş birliği çabalarına girerken, bir zamanlar stratejik ortak olarak da tanımlanan ABD, Libya’da Türkiye’nin aksine hükümet karşıtı güçlere destek vermektedir. ABD, Suriye’de Türkiye ile farklı tarafları desteklemekle birlikte Suriye politikaları üzerinde Türkiye ile ortak hareket ederek soruna çözüm bulma gayreti içinde olan (enerji projeleri, S-400, ticaret ve turizm ilişkileri) Rusya ise benzer şekilde Libya’da Türkiye’nin aksine hükümete muhalif isyancı güçleri desteklemektedir. Bu gibi farklılıklar da bölgedeki denklemleri daha da karmaşık hale getiren yaklaşımlardır.

Sonuç olarak bu konuda bölgedeki tansiyonun kalıcı olarak düşürülmesine yönelik uygun arabuluculuk ve görüşme forumu olarak NATO ön plana çıkmaktadır. Avrupa Birliği bu konuda tamamen taraf olmuş ve bu kapsamda bir forum olma ve arabulucu olma özelliğini yitirmiştir. Son dönemde AB, Türkiye’yi ciddi şekilde yaptırımlarla tehdit eder bir duruma gelmiştir. Türkiye-AB ilişkileri alanında hazırlanan yıllık AB Komisyon raporlarında Türkiye birçok alanın yanı sıra Doğu Akdeniz politikası ve bölgedeki faaliyetleri nedeniyle sürekli ağır eleştirilere maruz kalmaktadır. Türkiye’nin yarım asırdan fazladır devam eden AB üyeliği perspektifi de son zamanlarda ivmesini kaybetmiş bir görünüm sergilemektedir.

Türkiye’nin saygın bir üye olarak kabul gördüğü ve bu konuda şu ana dek tarafsız kalmayı başarmış olan ve tansiyonu düşürerek tırmanmayı önleme konusundaki girişimlerinde başarılı olan NATO uzlaşma ve çözüm için daha iyi bir platform olma özelliğine sahiptir. NATO özellikle son dönemde Rusya-Ukrayna savaşı kapsamında ciddi güvenlik endişesi içine girmiştir. Soğuk savaşın bitiminden sonra güvenlik alanında yaşanan iyimser hava dağılmıştır. NATO yeniden Soğuk Savaş dönemi konsept ve doktrinlerine dönüş hazırlığı içinde girmiş ve Stratejik Konseptinin yeni durumlara göre değiştirme çabası içindedir. İttifak özellikle Baltık ve Doğu Avrupa da ciddi güvenlik kaygılarına sahiptir ve bu bölgedeki askeri kuvvetlerini artırma gayreti içine girmiştir. Bu kapsamda ittifak içinde

çatlamaya neden olacak iç sorunlar ittifakın bütünlüğü açısından son derecede önemlidir. Bu durumda NATO’nun da ittifak olarak bölgede üye ülkeler arasındaki uyuşmazlığın çözümüne katkı bulunması önemli bir alternatif olarak olabilir. Zira bölgesel ya da küresel güçlerin tek yanlı girişimleriyle Türkiye’nin sürekli bu konuda dışlanmasıyla bölgede hiçbir şekilde barış ve istikrar ortamının tesis edilemeyeceği gayet açıktır.

Kaynakça:

Kitaplar:

BAŞEREN, S.H., 2011, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Pegasus Yayıncılık.

BAŞEREN, S.H., Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset, Ankara Üniversitesi SBF yayınları, 2013.

VISSCHER Ch. De, , Théories et Réalités en Droit International Public, Paris, 4^{éme} éd., 1970, s.163-170 , aktaran Hüseyin Pazarcı, Türk Dış Politikasında uluslararası hukuk etkeni, Faruk Sönmezoğlu (Ed), 2001, Türk Dış Politikasının Analizi, Der Yayınları.

Makaleler

ACER, Yücel., Doğu Akdeniz’de Yunanistan-Mısır deniz sınırı anlaşması ve Türkiye. *Adalet Dergisi*, 2020, 65: 13-26.

BOSSU, Marie. The Return of Power Politics: An Assessment of the EU-Turkey Migration Deal’s Impact on Their Maritime Disputes. *Available at SSRN 4016799*, 2022.

BRIGHAM Lawson, “The Suez Canal and Global Trade Routes”, *US Naval Institute Proceedings*, Vol. 147/5/1,419, May 2021.

CLEM, Ralph. “Military Exercises as Geopolitical Messaging in the NATO-Russia Dynamic: Reassurance, Deterrence, and (In) stability (November 2018).” *Texas National Security Review* (2018).

ÇIRAKLI, Mustafa. “High Time for Dialogue in the Eastern Mediterranean.” *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development* 20 (2022): 230-240.

ERKAN, Mariya. A neoclassical realist perspective on Russian foreign policy in the Eastern Mediterranean in the Putin era. *Вестник КазНУ. Серия международные*

отношения и международное право, 2022, 97.1: 63-70.

GRIGORIADIS, Ioannis N. The European Union in the Eastern Mediterranean in 2020: Whither Strategic Autonomy. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 2021.

HAMILTON, Daniel S. One Plus Four: What NATO's New Strategic Concept Should Say and How to Achieve It. *Orbis*, 2022, 66.1: 26-34.

KANSU, Zekiye Nazlı. "An Assessment of Eastern Mediterranean Maritime Boundary Delimitation Agreement Between Turkey and Libya." *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi* 30.1 (2020): 51-84.

KASAPOĞLU, C. (2019). Why and how NATO should adapt to a new Mediterranean security environment. (SWP Comment, 15/2019). Berlin: *Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit*.

MANOLIS, Dimitris; LOVERDOS, Elsa. the east Med pipeline. In: *Oxford Energy Forum*. Oxford Institute for Energy Studies, 2013: 19-22

MASTANDUNO, Michael. "A Realist View: Three Images of the Coming International Order." In *International Order and the Future of World Politics*, edited by Thazha Varkey Paul, and John A. Hall, 19–41. Cambridge: Cambridge University Press, 1999, aktaran İPEK, Pınar; GÜR, V. Tibet. Turkey's Isolation from the Eastern Mediterranean Gas Forum: ideational mechanisms and material interests in Energy Politics. *Turkish Studies*, 2022, 23.1: 1-30.

RUBLE, Isabella. European Union energy supply security: The benefits of natural gas imports from the Eastern Mediterranean. *Energy Policy*, 2017, 105: 341-353.

ÜREN, Mustafa, Küresel Güç olma hedefi bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz politikası, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, 31.2: 851-874.

İnternet Kaynakları

Anadolu Ajansı Dünya (AA), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rus-enerji-sirketleri-dogu-akdenizde-olasi-abd-yaptirimlarina-karsi-isimlerini-gizliyor/2194926> (Erişim: 17 Mayıs 2022).

Arab news, (18 March 2021) Saudi and Greek air forces begin joint exercise in Greece, <https://www.arabnews.com/node/1826716/saudi-arabia> Erişim: 14 Nisan 2022)

BBC News Türkçe, 6 Aralık 2019, Doğu Akdeniz: Türkiye-Libya anlaşması bölgede

dengeleri nasıl etkiler? <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50682215>, (Erişim: 10 Ocak 2022).

BBC News Türkçe, 9 Temmuz 2019, Doğu Akdeniz - Rusya: Kıbrıs'ın egemenliği ihlâl edilmemeli, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-48917130>, (Erişim: 19 Ocak 2022).

Defence Turk, Akdeniz Kalkanı Harekâtı, Pakistan'ın katılımıyla uluslararası boyut kazandı, 24 Nis 2020, <https://www.defenceturk.net/akdeniz-kalkani-harekati-pakistanin-katilimiyla-uluslararasi-boyut-kazandi> (Erişim: 18 Mayıs 2022).

Euronews, <https://tr.euronews.com/2020/09/01/abd-guney-k-br-s-a-33-y-ld-r-uygulanan-silah-ambargosunu-k-smi-olarak-kald-rd->, (Erişim: 12 Ocak 2022).

European Commission 2021 Turkey Report https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/turkey-report-2021_en (Erişim: 25 Mayıs 2022)

European Union External Action, Statement by the Spokesperson on the situation in the Eastern Mediterranean, 04.12.2019, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage%20/71513/node/71513_uk, (Erişim: 10 Ocak 2022).

Eurostat, EU imports of energy products - recent developments, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/energy/bloc-2c.html?lang=en> (Erişim: 16 Mayıs 2022)

FITZGERALD, Mark Pi, June 4, 2019, The Eastern Mediterranean Needs More US Warships, Defense One <https://www.defenseone.com/ideas/2019/06/eastern-mediterranean-needs-more-us-warships/157440/> (Erişim: 14 Mart 2022).

MANOLI, Pangiota, January 27, 2021, Economic Linkages across the Mediterranean: Trends on trade, investment and energy. <https://www.eliamep.gr/en/publication/οικονομικοί-δεσμοί-των-μεσογειακών-γ/> (Erişim: 19 Nisan 2022)

Memo Middle East Monitor, France and US request to join East Mediterranean Gas Forum, <https://www.middleeastmonitor.com/20200117-france-and-us-request-to-join-east-mediterranean-gas-forum/>, (Erişim: 10 Ocak 2022)

Middle East Monitor, (September 21, 2021), Saudi Arabia, UAE to begin joint military exercises with Greece, Egypt <https://www.middleeastmonitor.com/20210921-saudi-arabia-uae-to-begin-joint-military-exercises-with-greece-egypt/>, (Erişim: 27 Şubat 2022).

NATO Web. Secretary General in Ankara: Turkey is a valued NATO Ally, 05 Oct.2020

https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_178545.htm, (Erişim: 18 Mart 2022)

NATO Web. Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg following the meeting of NATO Ministers of Foreign Affairs, 2021. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_182509.htm?selectedLocale=en (Erişim: 20 Mayıs 2022)

Official Journal of the European Council, COUNCIL REGULATION (EU) 2019/1890 of 11 November 2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019R1890&from=EN>, (Erişim: 13 Mart 2022)

The European Council, Press release, 15 July 2019, Turkish drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts conclusions <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/15/turkish-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-adopts-conclusions/>, (Erişim: 15 Mart 2022).

The Telegraph, 21 Dec 2019, Donald Trump signs off on sanctions against Russian pipeline Nord Stream 2. <https://www.telegraph.co.uk/news/2019/12/21/donald-trump-signs-sanctions-against-russian-pipeline-nord-stream/> (Erişim: 18 Mart 2022).

Turkish Policy Quarterly, A dangerous Policy of Turkish containment in the Eastern Mediterranean, July 16, 2019, Micha'el Tanchum <http://turkishpolicy.com/blog/35/a-dangerous-policy-of-turkish-containment-in-the-eastern-mediterranean> (Erişim: 17 Nisan 2022).

TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/eastmed-projesi-coktu-alternatiflener-650450.html> , (Erişim: 20 Mayıs 2022).

US Department of State, Assistant Secretary Fannon's Travel to Egypt, media Note, Office of the spokesperson, July 22, 2019, <https://www.state.gov/assistant-secretary-fannons-travel-to-egypt/> (Erişim: 20.01.2020)